

PRACE KONTROLNE Z PODSŁAW MARKSIZMU-LENINIZMU

Temat

=====

W toku pięcioletnich doświadczeń zespołu Wykładowców Wydziału Zaocznego WSP w Krakowie zmieniły się poglądy na cel prac kontrolnych z marksizmu-leninizmu, a w związku z tym i sposoby formułowania ich tematów uległy daleko idącym zmianom:

W pierwszych dwóch latach traktowaliśmy prace pisemne z marksizmu-leninizmu jako kontrolowaną przez nas formę przyswajania wiadomości objętych programem nauczania. Słuchacz miał w ciągu roku wykonać kilka prac kontrolnych, w tematyce których mieścił się prawie cały materiał jaki student powinien przyswoić sobie do egzaminu. Podstawową pozycją bibliograficzną do opracowania prac kontrolnych był podręcznik historii, bądź opracowania dotyczące historii ruchu robotniczego, względnie niektórych zagadnień z filozofii marksistowskiej. Tematy prac kontrolnych były sformułowane jak najbardziej ogólnie, np.: "Manifest Komunistyczny", "I Międzynarodówka", "II Międzynarodówka", "Komuna Paryska", "Rewizjonizm", "Program i działalność Wielkiego Proletariatu" itp. Praca kontrolna w tym rozumieniu była właściwie indeksem problemów, z którymi słuchacz się zetknął i które powinien być sobie przyswoić. Zadaniem recenzenta było sprawdzenie, o ile słuchacz potrafił wyodrębnić z podanej literatury najbardziej istotne i ważne zagadnienia. Recenzent, oceniając pracę kontrolną, wskazywał na problemy, które zostały pominięte lub też błędnie sformułowane. Miernikiem wartości pracy było przede wszystkim właściwe i możliwie wyczerpujące ujęcie wszystkich problemów, jakie obejmował temat.

Te formy pracy nie dały i dać nie mogły spodziewanych rezultatów. Wykonanie pracy kontrolnej ograniczało się do przeczytania wskazanej literatury i najczęściej do mechanicznego przepisywania z niej niektórych sformułowań, często całych rozdziałów. Słuchacz zamiast jak najbardziej samodzielnie zaznajamiać się z literaturą wskazaną przez program - bo to jest przecież istotą studiów zaocznych - tracił czas na przepisywanie, względnie na różne przeróbki przepisywanego tekstu, aby praca wyglądała na samodzielną. Prace te były objętościowo bardzo duże (20-40 stron, a mieliśmy i 90 stronicową pracę dosłownie odpisaną z podręcznika "Historii Nowożytnej" Gałkina).

Tak pojęta praca kontrolna wpływała ujemnie na zakres wiadomości, jakie powinien przyswoić sobie słuchacz, a wielu z nich przygotowywało się do egzaminu w oparciu o napisane przez siebie prace kontrolne. Studenci za mało mieli czasu na czytanie, gdyż prac kontrolnych było dużo. Trzeba podziwiać tych spośród słuchaczy, którzy potrafili przysłać cały komplet prac ze wszystkich przedmiotów, jeśli weźmiemy pod uwagę fakt, że prac z przedmiotów specjalistycznych było również o wiele więcej niż dziś. Tak pojęte prace kontrolne z marksizmu zaznajamiały z przedmiotem tylko od strony formalnej i "faktologicznej" a nie uczyły marksistowskiej metody myślenia.

Jakie są wnioski z tego, co napisano powyżej?

1. Praca kontrolna z podstaw marksizmu musi być przede wszystkim elementem kształtującym marksistowską metodę myślenia.
2. Dążyć należy do tego, aby słuchacz mógł tę marksistowską metodę zastosować przy studiowaniu innych przedmiotów, a przede wszystkim przedmiotu, w którym się specjalizuje.
3. Tematyka prac z podstaw marksizmu powinna ułatwić słuchaczowi zrozumienie zmian o charakterze społeczno-politycznym zachodzących w naszym - i nie tylko w naszym - kraju i w związku z tym pomóc mu do określenia własnej postawy w stosunku do tych zmian.

4. Praca powinna pomóc w pogłębianiu problemów objętych programem nauczania.

Cele powyższe powinny być realizowane przez odpowiedni dobór tematyki oraz przez odpowiednią instrukcję, dotyczącą metody pracy studenta.

Od dwóch lat tak właśnie precyzujemy tematykę prac kontrolnych, aby spełniały one zadania, o których mowa wyżej. Oczywiście praca kontrolna nie musi zawierać wszystkich postulowanych we wnioskach elementów, niemniej każda z nich powinna uczyć marksistowskiej metody interpretacji faktów i zjawisk. Poniżej podane są tematy, jakie słuchacze I roku opracowywali w ubiegłym roku akademickim: Temat I: "Osiągnięcia ruchu robotniczego w świetle Manifestu Inauguracyjnego I Międzynarodówki". Temat ten wymagał od słuchacza wnikliwego przeanalizowania samego "Manifestu", zebrania faktów dotyczących osiągnięć ruchu robotniczego i uogólnienia ich w formie wniosków.

Temat II: "Rola partii marksistowskiej w kształtowaniu świadomości klasy robotniczej w świetle pracy W.I.Lenina: "Zagadnienia socjal-demokratów rosyjskich". Przy opracowaniu tego tematu słuchacz musiał się zaznajomić z zadaniami socjaldemokratów w konkretnej sytuacji i przez porównanie wskazać na analogiczne zadania partii dzisiaj. Podobne w sformułowaniach i celach tematy dawaliśmy i dla lat starszych, stosując oczywiście stopniowanie trudności i wymagań.

Doświadczenia z ubiegłych lat dowodzą, że z literatury mającej być podstawą do przygotowywania prac kontrolnych powinny być wykluczone wszelkie opracowania i podręczniki. Literaturą podstawową powinny być w zasadzie prace klasyków marksizmu lub fragmenty tych prac.

Po kilku doświadczeniach przyszliśmy zatem do wniosku, że najważniejszy, bodaj główny, sens prac kontrolnych z marksizmu leninizmu tkwić winien w ich metodzie. Należy do niej właściwy dobór tematu, co opisano powyżej, wskazanie odpowiedniej literatury, instrukcja do opracowania oraz wszystkie wiążące się z tym konsekwencje.

Frócz tego, co już napisano o sposobach formułowania tematów prac kontrolnych, należy zwrócić uwagę na wartość tematu dla wykształcenia metody pracy u studenta, to znaczy metody pracy samodzielnej.

- Nie jest to sprawa łatwa. Tematykę wybrać można przy pomocy i z zakresu dostępnych i opublikowanych programów szkolenia marksistowskiego w oparciu o artykuły, rozprawy, niewielkie dzieła klasyków, wydawnictwa uchwał partyjnych czy kongresów i przemówień. Niemal wszystkie te rzeczy zostały już w rozmaity sposób skomentowane, opracowane, objaśnione, podobnie jak i wybrane, najważniejsze zagadnienia z teorii marksizmu-leninizmu oraz historii ruchu robotniczego. Stąd też powstała konieczność nowych sformułowań, odbiegających przynajmniej trochę od istniejących szablonów.

Zmiana tematyki prac kontrolnych z marksizmu-leninizmu poszła również w kierunku bardzo ścisłego jej zwięzienia do wyodrębnionych ściśle zagadnień, np.: "Walka bolszewików o partię nowego typu", albo "Stanowisko bolszewików wobec I wojny światowej".

Zmiany w sformułowaniu tematów miały na celu skupienie uwagi studenta na wąskim zagadnieniu, miały zmusić piszącego do samodzielnego przemyślenia zagadnienia tematycznego, do zreferowania go inaczej niż w spotykanych opracowaniach. Temu celowi służyła również wskazana literatura, na której student winien był oprzeć się i ją przede wszystkim wykorzystać.

I tu, znów zbyt późno uświadomiliśmy sobie możliwość nowych niebezpieczeństw, wykolejających ideologiczną oraz kształcącą wartość tych tematów. Obfitsza literatura wskazana do tematu miała skłonić studenta do gruntownego poznania zagadnienia, opanowania go, a wreszcie samodzielnego opracowania, samodzielnego w sensie własnego stylistycznego ujęcia i ścisłego wydobywania problemów naukowych oraz ideologicznych wynikających z tematu.

Takie tendencje wykazuje np. literatura podana do tematu: "Nauki Manifestu Komunistycznego i jego aktualne znaczenie":

Marks, Engels: Manifest Komunistyczny (łącznie z przedmowami).

J.Krużkow: O Manifeście Komunistycznym w zbiorze pt.:
"Walka o stworzenie bolszewickiej partii".

Engels: Rozwój socjalizmu od utopii do nauki.

Marks: Praca najemna i kapitał.

Marks: Tendencja dziejowa kapitalistycznej akumulacji.

Otrzymywaliśmy mimo to prace nie oryginalne, oparte na popularnych opracowaniach danych problemów, odpisywane, a do wskazanych źródeł mało kto sięgał. Wydaje się także, że słuchacze mieli mało możliwości wykorzystania tak obfitej i poważnej literatury źródłowej, opartej na tekstach klasyków.

W rezultacie tych doświadczeń przeprowadziliśmy dalszą zmianę w organizacji prac kontrolnych z marksizmu-leninizmu, polegająca na ograniczeniu wskazanej literatury do takich rozmiarów, aby wykorzystanie jej w całości było możliwe i niezbędne, a sięgnięcie w sposób nielojalny do opracowań pomocniczych łatwe przy kontroli do uchwycenia. W niektórych przypadkach krańcowych, jak np. przy tematach: "Elementy rewolucyjne w Manifeście PKWN" oraz "Osiągnięcia ruchu robotniczego i dalsze jego zadania w świetle Inauguracyjnego Manifestu" - podano jako literaturę jedynie teksty wymienionych Manifestów.

Takie wybitne zwężenie literatury miało jeszcze inny, ważny cel: wdrażanie studenta do pracy nad oryginałem, nad dokumentem, do jego analizy, do selekcji materiału w nim zawartego i opracowania na tle czasu, w którym został wydany.

Oczywiście niemożliwością było skontrolowanie, czy student nie znał już wcześniejszych opracowań zagadnienia, które otrzymał w temacie; zresztą nie stawialiśmy sobie jako celu takiej szczegółowej kontroli. Student wydziału zupełnie "niehistorycznego" jak geografia lub częściowo z historią związanego, jak filologia polska lub rosyjska, musiał przy opracowaniu tematu historycznego - jakim jest każdy temat z marksizmu-leninizmu - poznać jego tło histo-

ryczne, a z tym zawsze wiązała się pokusa uniknięcia większego wysiłku przy analizie samego dokumentu i skorzystania z gotowych opracowań.

Dalsze doświadczenia przy poprawie prac kontrolnych dyktowały nam jeszcze inne sposoby instruktazu i wymagań. Do tematu podano jako literaturę tylko oryginalne teksty klasyków z postulatami instrukcji: "Praca w treści swojej musi wykazać, że opiera się na wskazanym materiale źródłowym, a nie na popularnych opracowaniach czy jakimś podręczniku szkolnym. Należy więc przy pomocy odsyłaczy wskazać źródła, z których wzięte zostały zasadnicze twierdzenia, sformułowania lub fakty. Wymagane są odsyłacze, nie cytaty, brak odsyłaczy będzie dowodem, że praca została wykonana w sposób nie wskazany i nie będzie oceniana".

Słuchacze otrzymali do wszystkich prac instrukcje szczegółowe i jak najbardziej konkretne. Do pierwszej pracy dawano instrukcję w czasie sesji letniej, do następnej - w czasie sesji zimowej, łącznie z metodycznym omówieniem pierwszej pracy. Poza tym studenci otrzymywali także instrukcje na piśmie, dołączone do tematów.

Instrukcje musiały wypełnić poważną lukę studium zaocznego - brak stałego kontaktu z wykładowcą czy katedrą. Celem ich było najdokładniejsze poinformowanie studenta o tym, jaką metodę opracowania winien obrać, na jakie główne zagadnienie zwrócić uwagę, jakiej metody winien unikać, jakie sprawy ominąć, jaką konstrukcję winna mieć praca, a nawet, jakie może mieć w przybliżeniu rozmiary, a to dla zaoszczędzenia zbędnej pisaniny.

W udzielaniu instrukcji liczyliśmy się z dwoma ważnymi względami. Przede wszystkim studentowi wydziału zaocznego należało udzielić niezbędnej pomocy w jego trudnościach, nie sugerując schematu opracowania, zwrócić uwagę na elementy zasadnicze, wskazać, co należy wyeliminować w opracowaniu, względnie jakiego ujęcia unikać. Tak więc uwagi metodyczne do tematu "Osiągnięcia ruchu robotniczego i dalsze jego zadania w świetle Inauguracyjnego Manifestu" dają stanowcze ostrzeżenie: "Praca nie może obejmować historii ruchu robotniczego po 1848 r., ani nie może być streszcze-

niem samego Manifestu" itp. To był postulat metodyczny ważny dla metodycznego pokierowania pracą studenta.

Drugi postulat natury ściśle praktycznej dyktował w uwagach ostrzeżenia dotyczące konstrukcji i rozmiarów pracy. Plaga frazeologii, sloganowość pośpiesznych, powierzchownych, nieuzasadnionych syntez, która zachwiała nasze piśmiennictwo, dosięgła również nauczycieli pracujących zawodowo i równocześnie studiujących. Należało ich jak najkategoryczniej przestrzec, że wartości pracy nie mierzy się łokciem ani metrem, że w warunkach pracy nauczycielskiej trzeba cenić pojedyncze nawet godziny i nie marnować ich na wypisywanie kilkunastostronicowych elaboratów, tonących w powodzi pustych dźwięków, komunałów przeplatanych frazeologią pseudorewolucyjną, pseudomarksistowską, pełną inwektyw i obelg pod adresem wroga klasowego lub rzekomo szczerych wynurzeń uczuciowych autora z powodu faktów niesprawiedliwości społecznej.

Celem instruktażu było systematyczne doprowadzanie studentów do marksistowskiej metody myślenia i umiejętności opracowywania zagadnienia.

Jak postępowaliśmy w wypadku, jeśli student nie z własnej winy (choroba, delegacja służbowa itp.) nie napisał pracy w terminie? Wysyłałiśmy w takich zupełnie wyjątkowych, pojedynczych przypadkach tematy zastępcze. Były to przeważnie konspekty wybranych prac, np.: "Państwo a rewolucja", "Imperializm", "Projekt programu naszej partii" itp. W tych zadaniach chodziło nam o to, aby student dokładnie przeczytał wybraną pozycję z literatury marksistowskiej i zreferował tok myśli autora. Takich prac było niewiele i nie stanowiły one problemu ogólnego.

Opracowywanie tematyki marksistowskiej w wynikach swoich daleko wybiegało poza przedmiot. Nie zatrzymujemy się nad stroną stylistyczną, gramatyką, ortograficzną, konstrukcyjną pracy, bo te elementy występują we wszystkich elaboratach i ich zalety lub wady nie są specyfiką prac z zakresu podstaw marksizmu-leninizmu. Nie można jednak nie uznać ogromnego wkładu wysiłku i wysokiej pod każdym względem

wartości wielu prac kontrolnych. Z większą jeszcze radością wypada również podkreślić wyraźny postęp, widoczny na przestrzeni 2-3 lat u wielu studentów. Wymienione wyżej dodatnie cechy prac wykazują rzetelny stosunek autorów do przedmiotu i poważny wysiłek dla zdobycia lub wyrobienia marksistowskiej metody myślenia.

Niestety, nadal o wielu pracach powiedzieć tego nie można. Najpospolitsze błędy i niedomagania prac z marksizmu-leninizmu są następujące:

Autorzy wielu z nich wychodzą z gruntownie fałszywego założenia, że marksizm-leninizm to mniej ważny przedmiot studiów. Trzeba go opanować, trzeba i prac kilka z niego napisać, ale nie widać w istocie jego wielkiej użyteczności dla przedmiotu głównego. Z tego błędnego założenia wynikają wszystkie inne błędy, a przede wszystkim niesamodzielność prac. Wyraża się ona w ignorowaniu wskazanej literatury, którą studenci wymieniają bez przeczytania. Wyraża się w przepisywaniu z różnych wydawnictw całych stron gotowych opracowań, co jest tym bardziej uderzające, że robią to czynni nauczyciele znający z praktyki szkolnej całkowitą bezwartościowość takich elaboratów, niezależnie od strony moralnej takiego postępowania. Wyraża się to w mechanicznym powtarzaniu cudzych opracowań i sformułowań bez krytycznej oceny zgodności tychże opracowań z tematem. Wyraża się wreszcie w nieznośnej manierze pisania z nużącą rozwlekłością, zwłaszcza straszliwych "wstępów", stanowiących nieraz trzecią część, połowę albo i więcej całego opracowania. Wszystkie te przywary świadczą o niewolniczym schematyzmie, o braku zrozumienia istoty pracy wymaganej na studiach wyższych.

Najgroźniejsze jednak skutki takiej niesamodzielności w pracach z marksizmu-leninizmu występują w sferze kształtowania się marksistowskiej metody interpretowania zjawisk. Jeżeli więc student nie zrozumiał celu kontrolnych prac z marksizmu-leninizmu, a ograniczył się do mechanicznej odpowiedzi na zagadnienie poruszone w temacie, odpowiedzi choćby najbardziej rozwlekłej lub "wyczerpującej", to właściwie stracił czas zupełnie niepotrzebnie.

Poważną troską recenzentów prac kontrolnych jest obok stosunkowo znacznej ich niesamodzielności duża ilość prac pisanych w znacznej części, a nieraz i w całości, nie na temat. Jest to tym przykrzejsze, że pochodzą one od ludzi powołanych do przyzwyczajania młodzieży do konkretnych wypowiedzi. Ta masa prac pisanych nie na temat ma swoje źródło znów przede wszystkim w niesamodzielności. Student po otrzymaniu tematu kieruje nieraz główny wysiłek w stronę poszukania opracowań pomocniczych. Znajduje podobne i przepisuje całe strony nie widząc rozbieżności między tematem a własnym, zupełnie bezwartościowym i kompromitującym elaboratem.

Szczególną rolę w całokształcie prac kontrolnych z marksizmu-leninizmu spełnia korekta. Ma ona zastąpić żywe słowo wykładowcy, więcej nawet, żywą wymianę zdań między wykładowcą a studentem. Winna być zatem pełna w treści swojej, konkretna, instruktywna i mobilizująca. Korektą obejmuje recenzent wszystkie elementy i cechy pracy: konstrukcję, całość strony językowej, stronę rzeczową. Na korektę składają się uwagi na marginesie obok dostrzeżonych błędów oraz uwagi końcowe dołączone do pracy. Dla zapewnienia korekcie dokładności i maksymalnego wyeliminowania pomyłek wprowadzono system dwóch recenzentów. Korekta pracy dodatniej nie stwarza trudności: ocena wydobywa w sposób zwięzły i rzeczowy wszystkie zalety pracy; gorzej jest natomiast z oceną pracy chybionej. Wówczas i korekta i ocena muszą wyliczać kolejno wszystkie braki. Recenzenci mają świadomość, że studiują zaocznie ci, co chcą się uczyć, a więc ich błędy trzeba traktować jako potknięcia w zmaganiach z trudnościami i brakami. Dlatego korekta i ocena zawierają zarazem dodatkowy instruktaż o tym jak należało temat właściwie opracować. W następnych pracach widać postęp, widać skutki zastosowania wskazówek recenzji. Są jednak prace jakby obliczone na cierpliwość recenzenta, albo na jego małą orientację w masie popularnych opracowań, z których zadania kontrolne są nieraz bezceremonialnie odpisane. Wówczas zamiast recenzji rzeczowej lepiej skutkują ironiczne, byle słuszne i nie obraźliwe uwagi.

Recenzenci oceniają w sposób rzeczowy i mobilizujący każdą samodzielnie wykonaną pracę, wykazują rzetelny, choć nie zawsze udany wysiłek studenta, natomiast bezwzględnie odrzucają te prace, u założeń których stoi oszustwo i niełojalność. Wymaga tego powaga studium na wyższej uczelni, powaga przedmiotu i powaga zawodu nauczycielskiego, reprezentowanego przez studentów.

Ogólnie biorąc prace kontrolne z marksizmu-leninizmu są dobrym narzędziem kształcenia politycznego i metodycznego studenta.

W sumie prace kontrolne z marksizmu-leninizmu na wydziale zaocznym mają spełnić zadania mniej więcej odpowiadające pracy seminaryjnej studium stacjonarnego. Sytuacja studentów studium zaocznego jest jednak nieporównanie trudniejsza.

Student studium stacjonarnego pracuje w warunkach lepszych; zarówno na uczelni jak i poza nią ma stały kontakt ze środowiskiem naukowym. W regularnych ćwiczeniach seminaryjnych ma możliwość kontrolowania swojej pracy przy porównaniu z innymi, ma kontakt z profesorem lub niższymi pracownikami naukowymi. Daje mu to olbrzymie korzyści i ułatwia ogromnie pracę, jednak nie zawsze stawia go wobec rygorystycznych wymogów pracy całkowicie samodzielnej.

Student studium zaocznego pozostawiony jest sobie, musi pracować oczywiście samodzielnie. Instrukcje w formie ustnej otrzymuje rzadko - dwa razy do roku. Te na piśmie są lakoniczne, z konieczności przeważnie niepełne, nie zawsze dość jasne. Poza tym piszący pracę kontrolną z marksizmu-leninizmu jest przeważnie "załany" literaturą propagandową na poziomie popularnym, która w swym ujęciu zupełnie nie odpowiada wymogom pracy na wyższej uczelni. Trudności wynikające ze specyfiki przedmiotu zmuszają studenta do sięgania często do opracowań pomocniczych bez liczenia się z odmiennymi postulatami metodycznymi. Dlatego należy w pełni uznać za rzeczywiście odpowiadające wymogom studiów wyższych te prace, w których studenci zwycięsko sprostali tematowi i instrukcji. Wyniki takiej pracy widoczne są już na przestrzeni dwóch lat.

Prace kontrolne z marksizmu-leninizmu spełnią swą rolę, jeśli tematyka ich zmusi studenta do samodzielnego przemyślenia postawionych problemów; jeśli wskazana literatura i instrukcje pokierują jego wynikami, a ocena wskaże zalety i wady wykonanej pracy, mobilizując autora jej do dalszego wysiłku.

Katedra marksizmu-leninizmu, bogata w doświadczenia dodatnie i ujemne lat ubiegłych, stawia studentom stopniowo coraz wyższe wymagania i otrzymuje również wiele prac o coraz większej wartości.